

Bruidsstukken in geglazuurd aardewerk in opdracht van de Sint-Jorisgilde

Beatrix Baillieul

In 1904 nam een aantal Gentse kunstenaars het initiatief om de al jaren sluimerende Sint-Jorisgilde tot nieuw leven te wekken. Bijna zonder uitzondering hadden ze banden met de Gentse Sint-Lucasschool. De kunstenaars gaven de aanzet tot een bloeiend gildeleven in middeleeuwse sfeer en ze vertolkten dit eveneens door de opbouw van een curieuze en unieke museumcollectie, nu ondergebracht in een historisch gebouw vlakbij de Sint-Baafsabdij. (1)

In de beginperiode van de opnieuw opgerichte kruisbooggilde was het de gewoonte dat een gildelid bij zijn huwelijk een *cache-pot* in aardewerk als geschenk ontving. De uitvoering ervan vertrouwde de gilde toe aan het pottenbakkersatelier Maes uit Sint-Amandsberg bij Gent. Hoeveel stukken er uiteindelijk uitgevoerd zijn weten we niet. Voorlopig zijn er vier keramische vazen getraceerd en onderzocht. Een bewaarde ontwerptekening van twee bijna identieke vazen uit 1914 laat vermoeden dat de gilde zeker nog een vijfde stuk bestelde, voor gildelid en architect Valentin Vaerwyck (1882-1952). Die vaas is voorlopig nog spoorloos. Alle potten zijn geglazuurd en hebben een gelijkaardige opmaak: een decoratieve strook, een tekst en wapenschilden. In hoogte variëren de potten van 39 tot 45 cm, ze hebben een breedte van ongeveer 40 cm en een boven- en een bodemdiameter van 25 à 27 cm. In tegenstelling tot de andere producten van Maes zijn deze stukken gesigneerd en gedateerd (1909, 1910, 1911 en 1914). Ze zijn interessant omdat ze zowel uit het atelier Charles Maes, de stichter van het bedrijf, als uit de werkhuizen van zijn zonen August en Pierre Julien (Jules) afkomstig zijn. Het onderzoek naar de geschiedenis en de productie van dit atelier is bijna afgerond en wordt eerstdaags gepubliceerd.

De oudste pot dateert uit 1909 en werd geschonken aan Amand Robert Janssens (°Gent 28 juli 1881 - † Gent 13 juli 1953). Deze architect heeft heel wat op zijn palmares. In het begin van de 20ste eeuw speelde hij een belangrijke rol in de monumentenzorg. Hij hield de Sint-Lucastraditie van de neogotiek in ere en was ook actief op het vlak van nieuwbouw. Zo ontwierp hij het paleis van de Stad Gent voor de Wereldtentoonstelling te Gent in 1913, was hij een van de ontwerpers van het neotraditionele bisschoppelijk seminarie (1911-1913) aan de Reep, waar nu de Vlerickschool gevestigd is, en maakte hij in 1909 de plannen voor het woonhuis van kunstschilder Prosper Böss in de Theresianenstraat 14. Daarnaast restaureerde hij huizen in

(1) Over dit museum: BAILLIEUL (B.): *Museum van de koninklijke en soevereine hoofdgilde van Sint-Joris te Gent. Gids voor de bezoeker*, Gent, 1987, 158 p. Het museum is te bezoeken op aanvraag. Adres: Buitenhof 35, 9000 Gent.

de Geldmunt, de Graslei, de Jan Breydelstraat en de Burgstraat. Bovendien was hij, als eerste directeur (1919-1926) van de 'Vrije Vakschool voor Jongelingen' in de Holstraat, actief betrokken bij de uitbreiding van de school in 1925-1926.

Afb 1: Amand Janssens werd in 1923 gehuldigd als koning van de Sint-Jorisgilde. Archief Sint-Jorisgilde.

Op 1 september 1909 huwde Amand Janssens Maria Ludovica De Sutter en kwam in het centrum van de stad wonen. Hoewel niet kon worden achterhaald wanneer hij lid werd van de Sint-Jorisgilde, moet hij al de eerste jaren na de heroprichting actief zijn geweest. Hij staat op de traditionele groepsfoto, die gemaakt werd toen Valentin Vaerwyck in 1908 koning werd. In 1914, het jaar van koning Karel Coppejans, staat hij opnieuw op de foto. In 1923 was Amand Janssens zelf koning van de gilde en in 1928 hofmeester, dit is de man die instaat voor de goede orde in de gildekamer.

In november 1929 werd hij gehuldigd als één van de oudste en trouwste confreres ⁽²⁾ "aan wie wij den huidigen bloei en voorspoed der heringerichte Sint-Jorisgilde te danken hebben" ⁽³⁾ In 1931 werd hij benoemd tot Ridder in de Kroonorde. De eerstvolgende en ook laatste vermelding in het verslagboek is van 8 maart 1941, toen was Janssens commissaris.

Deze bloempot in geglaazuurd aardewerk (H: 39 cm; diameter onder: 25,5 cm en diameter boven: 27,7 cm) is rijk versierd. De decoratie kan verdeeld worden in vier stroken. De aangebrachte versiering is

(2) Een confrere is een gidelid met stemrecht. Enkel confreres kunnen hun kandidatuur stellen voor een bestuursfunctie.

(3) Archief Sint-Jorisgilde Gent: verslag van de algemene vergadering van 26/10/1930. Met dank aan Willy Debunderie (Sint-Jorisgilde).

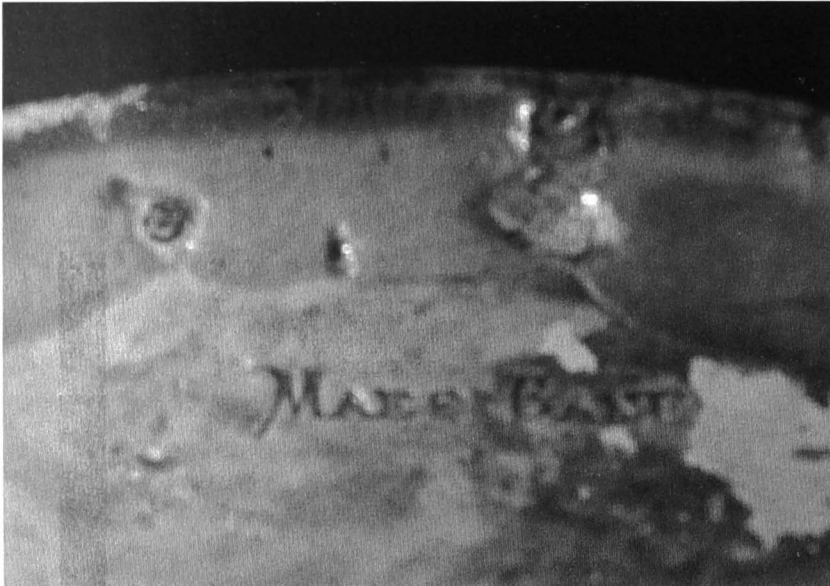
Afb. 2: De cache-pot van architect Janssens (1909) met het wapen van de stad Gent, links ervan de signatuur van de pottenbakker en rechts van de ontwerper. Foto: D. Vande Papeliere.

een compositie die door het gebruik van gestileerde planten en bloemen duidelijk verwijst naar de art-nouveauperiode. Op het voetstuk (zone 1) zijn de steel en de onderste bladeren en bloemenknoppen van een bloementros afgebeeld. Op een bruine ondergrond (de aarde) is de versiering in drie afzonderlijke composities over de totale hoogte van de pot verdeeld. Dit motief wordt driemaal afgewisseld door een rechtopstaande gestileerde voetboog, een verwijzing naar de kruisbooggilde. Op de lade of het lichaam van elk wapen komen beurtelings het wapen van de stad Gent (een klimmende leeuw), van de Sint-Jorisgilde (een kruis van keel op een zilveren veld) en van het ambacht van de kunstschilders (op een veld van azuur drie zilveren schilden. Samen met een stierenkop is dit wapen ook het symbool van de Sint-Lucasschool.) voor. Bladeren omkransen de wapens. Op de romp (zone 2) wordt het motief met de bogen, de wapenschilden en de bloementakken voortgezet. Het tekstgedeelte is vervat tussen horizontale profileringen en onderbroken door de reeds aangehaalde schilden. Hier staat: 'De St.-Joorisgilde/ aan A. Janssens/Gent sept 1909?'. Op het schouderstuk (zone 3) bloeit de plant open en zien we de bladeren en de bloementrossen in hun volle weelde ontluiken op een blauwe achtergrond (hemel). Een gestileerd bloemmotief scheidt de trossen van elkaar. Het schouderstuk is van de rechtopstaande boord (zone 4) gescheiden door een smalle bruinrode band. De boord heeft opeenvolgend een blauwe rand en een band van driehoeken afwisselend bruinrood en lichtgroen. Links van het stadswapen is de signatuur MAES en rechts een monogram in de vorm van een gekaderde W zichtbaar. Er bestaan sterke vermoedens dat dit monogram afkomstig is van Valentin Vaerwyck, die bijgevolg de ontwerper van de vaas zou zijn. (*) De bodem van de pot draagt het

(4) Op Vaerwycks restauratietekening van de hallen van Brugge uit 1917 is hetzelfde monogram aangebracht. DE SMET (F.): *Valentin Vaerwyck. Son œuvre*, Brussel, 1932, p.31.

stempel MAES GAND en toont ook een pelikaan (of zwaan). De signatuur en de stempel verwijzen naar het atelier van vader Charles Maes. ⁽⁵⁾

Afb. 3: signatuur 'Maes Gand' op de bodem van de pot (1909).
Foto: D. Vande Papeliere.

In de collectie van de Sint-Jorisgilde bevinden zich twee gelijkaardige potten in geglaazuurd aardewerk uit 1910 en 1914. Zij werden geschonken aan de gildeleden Mees en Beeckman en waren ook producten uit het pottenbakkersatelier Maes, maar deze keer uitgevoerd door de zonen. Het eerste stuk was reeds opgenomen in de museum-inventaris van 1987 (inv.nr. GJ 09 B 012). De pot uit 1914 werd pas in 2000 aangekocht. Hij kon worden geïdentificeerd aan de hand van een niet-gesigneerde studietekening, ook bewaard in het museum (inv.nr.GJ 06 C 005-1987).

In 1910 schonk de Sint-Jorisgilde de eerste van deze twee potten aan Jozef Mees (H: 39 cm; diameter onder: 25,5 cm en diameter boven: 27,7 cm). Josephus Camillus Mees werd op 27 maart 1875 geboren in de Zaaïmanstraat (nu Dobbelslot) als jongste zoon van een smid. Zijn broer Theophiel Florimond werd schrijnwerker terwijl Jozef een opleiding volgde tot meubelmakersgast en later aan het hoofd stond van een meubelmakersatelier. Hij huwde op 13 juli 1910 met Marie Adelaïde Lambrecht (1870-1953) en overleed kinderloos in Gent op 31 mei 1947. Verscheidene leden van de familie waren houtbewerkers en zijn neef en naamgenoot architect, kunstschilder en binnenhuisdecorateur Jozef Maurice Mees (1898-1987) was zelfs toonaangevend in de Gentse meubelproductie vanaf 1920. ⁽⁶⁾ In 1926 bracht 'Kunst

(5) Verzameling J.-M. Van Gele ('Arts and Antiques Invest' Gent).

(6) DAENENS (L.): *De toegepaste kunsten sinds 1800*, in: *Apologie van een rebelse stad*, Antwerpen, 1989, p. 360. Met dank aan Octaaf Peeters en Eric De Moor voor hun informatie over de familie Mees.

en Kennis', de artistieke kring van de academie, een overzicht van de creaties van haar leden. Het meubilair van één van de standen kwam uit het atelier van vader Theophiel Florimond (1871-1961) en zoon Jozef Murice Mees (1898-1987). (7)

Jozef Camiel Mees behoorde tot de pioniers van de heropgerichte Sint-Jorisgilde. Hij werd lid in 1908 en ijverde samen met August Poppe, Oscar Sinia, August Vonck en René De Craemer voor de inrichting van hun eerste lokaal in het huis van Jan Vanden Bogaert (15/02/1870 - 1921) aan de Vrouwebroersstraat, toen nog de Kuiperstraat. In dit huis kwamen de gildeleden samen, tot de gilde na het overlijden van Vanden Bogaert een onderkomen kreeg in de refectorie van het voormalige Caermersklooster, eigendom van het provinciebestuur en nu in ruïneuze toestand. In 1913 was hij proviaseerder van de Sint-Jorisgilde en op die manier nauw betrokken bij de organisatie van het gildeleven.

De versieringen op deze vaas zijn identiek aan die op het vorige stuk en ook verdeeld over vier zones. De kleuren verschillen evenwel en de lijnen zijn iets strakker en soberder gehouden.

Afb. 4: Het bruidsstuk voor Jozef Mees uit 1910.

Op het voetstuk zijn in drie composities de aanzet en de onderste bladeren met bloemen van een bloementros afgebeeld, driemaal afgewisseld met een rechtopstaande voetboog waarop het wapen van Gent, van de Sint-Jorisgilde en van de schrijnwerkers te zien zijn. Het wapen van de schrijnwerkers verwijst naar aan het beroep van de

(7) CAPITEYN (A.) (red.): *Interbellum in Gent 1919-1939*, Gent, 1995, p. 179. Kunst en Kennis. Jubeluitgave Gent, 1926, pp. 68-69.

gevierde. Het bestaat uit een veld van keel, een gouden winkelhaak, een zilveren bijl met gouden steel, een gouden gereedschapskist met zilveren scharnieren en een gouden staaf. Alle wapens zijn door bladeren omgeven. Op de romp worden de bogen, de wapens en de bloementakken voortgezet en zien we een horizontaal golvenspel van verschillende kleuren (geel-rood). Het tekstgedeelte is vervat tussen horizontale profileringen en onderbroken door de schilden. Hier staat: 'De St.-Joorisgilde/ aan Jozef Mees/Gent julij 1910'.

Op het schouderstuk prijken de bloementrossen in volle weelde op een blauwe achtergrond. Elke tros is van de andere gescheiden door een gestileerd blauw bloemenmotief. Het schouderstuk is van de rechtopstaande boord gescheiden door een smalle rode band. De boord heeft opeenvolgend een blauwe rand en een band van driehoeken afwisselend rood en blauw. Rechts van het stadswapen staat de signatuur 'AJMaes Gent' en op de bodem zijn twee vogels ingeprint. Het gaat duidelijk om een stuk uit het atelier van de broers August en Jules Maes die op 7 november 1909 het bedrijf van hun vader overnamen.

Afb. 5: detail signaturen op de zijkant van de pot Mees (1910).
Foto: D. Vande Papeliere.

Het derde stuk werd in 1911 geschonken aan de jonge en talentrijke beeldhouwer Geo Verbanck (Gent 28 januari 1881- Aartselaar 12 december 1961). (*) Het is nu nog in het bezit van de familie Autrique. Geo Verbanck trad in 1906 toe tot de Sint-Jorisgilde, wellicht op voorspraak van zijn vriend Valentin Vaerwyck. Beiden waren nauw betrokken bij de evenementen ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling in 1913. Het museum van de Sint-Jorisgilde bewaart verschillende beeldhouwwerken van Verbanck. In tegenstelling tot de meeste van zijn gildebroeders was Verbanck afgestudeerd aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten. Tijdens het

(8) DEMEY (A.): *Geo Verbanck beeldhouwer*, Gent, 1995. Met dank aan Els, Henk en Bob Autrique en aan Annie Verbanck voor bijkomende informatie en foto's over Geo Verbanck.

Afb. 6: portret van Geo en Berthe Verbanck-Autrique, familie Autrique.

patroonsfeest van 1911 bood Verbanck zijn medeconfreers een souper aan ter gelegenheid van zijn huwelijk met Berthe Autrique. Als geschenk ontving hij deze pot in art-nouveaustijl.

De decoratie op de pot (H: 42 cm, B: 42 cm, binnendiameter opening en diameter basisvlak 27 cm) is merkkelijk soberder dan bij alle vorige stukken. Van het voetstuk tot aan de boord ontluiken verschillende bloemencomposities, twee ervan worden aangevuld met de wapens van de stad en de Sint-Jorispilde. Zoals bij de andere potten is het decorum afwisselend blauw en bruin. De kruisbogen die op de andere potten afgebeeld staan, ontbreken hier evenwel zodat er gedeelten onbeschilderd bleven en horizontale profileringen scheiden de verschillende zones. Op de tekstband staat: DE ST.-JOURISGILDE / AAN GEO VERBANCK / JANi 1911. Het stuk draagt op de zijkant van de pot de signatuur MAES met de in elkaar geweven letters en een monogram in de vorm van een gekaderde W. Ook hier is zijn boezemvriend Valentin Vaerwyck de vermoedelijke ontwerper.

Afb. 7 en 8: de pot van Verbanck (1911) met het wapen van de Sint-Jorispilde en de signaturen van de ontwerper en de uitvoerder. Foto: Autrique.

De vierde vaas is een geschenk aan advocaat Bernard Gustave Beeckman. (H: 45 cm, binnendiameter boven 27 cm en diameter bodem: 28 cm). Gustave Beeckman werd op 30 januari 1886 te Gent geboren als tweede zoon uit een tweede huwelijk (1877) van meesterblikslager Jacob Jan met Cordula De Vliegheer. Tussen 1901-1910 woonde hij in de Priesterstraat 92 (nu Doornzelestraat). Uit een eerste huwelijk met Fanny Adela Vergult had Jacob Jan een dochter Maria (° Gent 06/09/1874 † 22/02/1947) die in 1909 huwde met kunstenaar Prosper Böss. Deze begaafde Gentse portrettist was sinds 14 juni 1920 eveneens lid van de Sint-Jorisgilde en werd tijdens de algemene vergadering van 1 mei 1921 tot penningmeester verkozen, als opvolger van de overleden Jan Van den Bogaert.

Gustave Beeckman werd op 3 februari 1913 als lid aanvaard in de Sint-Jorisgilde. Op de confreresvergadering van 7 juli 1914 was er sprake van het nakende huwelijk van de gildeleden Vaerwyck en Beeckman. Op 12 augustus 1914 huwde G. Beeckman te Izegem met Anne Loor. Hij was toen advocaat en kandidaat-notaris. In 1915 vestigde het koppel zich in de Geldmunt. Ze kregen 2 kinderen: Marie Christine (°Gent 1916) en Jacques Edouard (°Gent 1919). In 1919 verliet G. Beeckman de stad Gent en vestigde zich te Assebroek. (9) Maar hij bleef de Sint-Jorisgilde trouw en stond in 1923 zelfs op de lijst van de confreres, samen met zijn schoonbroer Prosper Böss en architect Amand Janssens. Na 1940 verdwijnt zijn naam uit de archieven van de Sint-Jorisgilde.

Afb. 9: ontwerptekening potten Vaerwyck en Beeckman, niet gesigeneerd of gedateerd. Foto: D. Vande Papeliere.

Van beide identieke potten - de ene voor G. Beeckman, de andere voor Vaerwyck - bestaat ook een gedetailleerde deels ingekleurde ontwerptekening in potlood. (10).

De vier boven elkaar geplaatste zones zijn op de tekening van boven naar onder genummerd van A tot D. Van elke zone wordt een detailtekening op ware grootte verstrekt. De beschrijving komt volledig

(9) Stad Gent, archief Bevolking, met dank aan Philippe Debergh en Ginette Desmet voor de waardevolle assistentie.

(10) H: 62 cm; B: 144 cm museum SJ gilde inventaris GJ 06 C 005.

overeen met die op de kruik van 1910. Enkel de namen en de datum verschillen: 'Aan V. Vaerwyck Gent oogst 1914 aan G. Beeckman'. Daarna volgen de beroepswapens van beide mannen: de passer en de winkelhaak voor architect Vaerwyck en het rechtopstaande zwaard en

Afb. 10 en 11: De pot van Beeckman met het wapenschild van de juristen en een detail van de signatuur van het atelier Maes. Foto: D. Vande Papierie.

een weegschaal voor de jurist Beeckman. De kruik van Beeckman werd enkele jaren geleden aangekocht bij een handelaar in Maldegem en aan het patrimonium van de Sint-Jorisgilde toegevoegd. Ze heeft opnieuw de weelderige decoratie van de eerste twee stukken en heeft als tekst: De St.-Jorisgilde /Aan G. Beeckman /Gent oogst 1914'. Ook dit stuk draagt aan de onderzijde van de wand de signatuur van het atelier Maes en op de bodem de vermelding 'Maes Gent'. Dit is voorlopig het enige product uit het atelier Maes waarvan een tekening bewaard bleef.

Het bruidstuk van Valentin Vaerwyck is helaas (nog) onvindbaar. Vaerwyck (1882-1959) huwde op 1 augustus 1914 met de Brugse Irma Alexandre en woonde jarenlang in zijn zelf ontworpen woonhuis aan de Kortrijksesteenweg vlakbij de Sterre.

Er kan een vergelijking worden gemaakt met de productie uit andere bedrijven in het land. We denken dan in de eerste plaats aan het atelier Maes in Torhout. Beide bedrijven waren actief in dezelfde periode. Zoals in Gent werden ook in Torhout veel vazen ontworpen en de florale motieven (vaak een bloeiende plant die zich vanaf de bodem uitbreidt over het hele oppervlak van de vaas) zijn talrijk aanwezig. ⁽¹¹⁾

Maar ook andere stukken uit dezelfde periode kunnen met de vazen van de Sint-Jorisgilde vergeleken worden, zowel figuratief als technisch. Dit geldt bijvoorbeeld voor het werk van beeldhouwer, graveur, tekenaar en later ook keramist Arthur Craco (Sint-Joost-ten-Node 1869 - Etterbeek 1955). Die werkte in 1910 in Ledeberg bij Gent samen met pottenbakker Fritz Horta (Heist-op-den-Berg 1877 - Gentbrugge 1952), een neef van art-nouveau architect Victor Horta. ⁽¹²⁾ De gebroeders Maes uit het nabijgelegen Sint-Amandsberg moeten de beide keramisten toen zeker ontmoet hebben.

Hoeveel vazen de firma Maes in opdracht van de Sint-Jorisgilde vervaardigde is niet bekend. Zoals gezegd zijn het er ten minste vijf, besteld en uitgevoerd tussen 1909 en 1914. In de archieven van de gilde bevindt zich ook geen spoor van de opheffing van de gewoonte om de leden bij hun huwelijk een vaas te schenken, maar mogelijk maakte W.O. I een einde aan deze mooie traditie. Omdat deze stukken gedateerd zijn, hebben ze een groot belang voor de identificatie van de merken op ander ongedateerd keramisch materiaal uit hetzelfde productiecentrum.

(11) PEREMANS (P.): *Torhouts aardewerk. Art Nouveau*, Torhout, 1996.

(12) DE PAEPE (J.) en LOGGHE (M.): *Arthur Craco*, Brussel, 2004. GUISSSET (J.): *Adrien van der Burch en Arthur Craco*, in: *Historische Woonsteden en tuinen*, juni 2004, nr. 142, pp.19-21.